

Magyar Irodalmi Hírlevél

MAGYAR TITKOK: Hideg víz és savó

Weöres Sándor (1913 - 1989)

Wass Albert :*Jókaihoz*

Siklósi András: 200 éve született Rózsa Sándor, a leghíresebb betyár

Wass Albert: Elvásik a veres csillag

Rabindranath Tagore: Áldozati énekek

Bocskai István-díjban részesült Jókai Anna író

A szabadkőművesek írását is megfejtette a szegedi kutató

MAGYAR TITKOK

REGÉNY

XV.

Hideg víz és savó.

Közelítésem megriasztani látszék a két ismeretlen hölgyet, mert lépteiket kissé gyorsíták, s a ligetből a Rákos felé távoztak; ki azonban oly kedvelője minden szépnek, mint én, az nem igen könnyen hagyja magát efféle akadályok által gátoltatni. S ha valaha, úgy csakugyan most volt okom, hogy a fáradtságot ne kiméljem, mert a fiatal hajadon oly szép vala, hogy egész Budapesten ritkítá párját; és ez nem csekélység, mert hiszen mindnyájan jól tudjuk, hogy három kis német fejdelemben sem találhatni annyi szép hölgyet, mint Budapesten.

A fiatal hajadon, ki, mint látszott, nem igen óhajta velem megismerkedni, azon keleties szabású szépségek egyike vala, minőket ily ritka tökélyű összhangzásban csak mintegy elvétve találhatni. Fekete haj és szemek, barna arcok, kimondhatlanul igéző pír által fölhevítve, keskeny sötétpiros ajkak, gömbölyű áll, karcsú nyak, mely ritka szabályszerűséggel egyesült a kerekded vállakkal, görög szabású orr, mind ezek oly igéző egészet alkotának, hogy akaratlanul is igen sűrűn pödörgetém bajuszomat, s lehető legkedvezőbbben törekvém magamat minden mozdulatban kitüntetni.

Iparkodásom azonban nem igen használt, mert a hajadon csak kizárólag a beteges, éltes asszonyra fordítá minden figyelmét, s engem észre sem látszott venni. De a tapasztalt férfit az ily akadályok csak merészebbé teszik, s azonnal elhatározám, hogy megszólítom őket. De mikép? Zsebemben mindig egy fél keztyűt szoktam hordozni, s ezt ajánlom mind azon vállalkozó férfiaknak, kik szeretnek szép hölgyekkel hevenyészett ismeretséget kötni, a mit így kell eszközölni.

A keztyűt földre ejtém és fölkapám, természetesen a hölgyek háta mögött, s azután lehető legnagyobb udvariassággal kerülvén elébök, tisztelettel, s lehetőségig kedveltető hangon szólék:

- Nagyságtok veszíték el talán ezen szép kis keztyűt?
- Nem! - felele az éltes hölgy, s útjokat mindketten folytaták.
- Pedig már örvendék, hogy szerencsém lehet nagyságtok veszteségét visszapótolnom.

Semmi válasz.

- Talán a Dalárda énekében méltóztattak nagyságtok gyönyörködni?
- Igen, - felele meglepő hidegséggel az éltes hölgy, s egyszersmind fejével biczczente, mintha azt akarná értésemre adni, hogy a további társalgástól föl vagyok mentve.

Szemtelenség nélkül ezúttal nem lehete az ismerkedést tovább folytatnom, de azért visszavonulni sem akarék még, s illő távolban folyvást követém a hölgyeket, néhány legdivatosb trillával szeldelve a levegőt, mi az érzékeny hölgyeknél csak ritkán szokott kedvező hatás nélkül maradni. Volt-e jó sikere szép hangomnak, vagy nem, azt nem tudhatám; de annyi bizonyos, hogy a hölgyek gyorsabban távoztak, s kevés pillanat mulva azon major kapujában tüntek el, mely mellett a vízyógyintézet áll.

Én még soha nem valék azon helyen, de mégis azonnal ráismertem, mert egy pokróczba burkolt férfit pillanték meg, ki egész erejéből futkosott föl és le a ház előtt, s ki írja le csodálkozásomat, midőn benne egy hajdani barátomra ismerék, ki mindig oly egészséges volt, hogy még a tyúkszemet sem ismerte. Ezt meg kell szólítanom, gondolám, s azonnal e kérdést intézém hozzá:

- Barátom, te vagy?
- Ah, Bende? Örvendék! Rég nem láttuk már egymást.
- Mi bajod?
- Még eddig semmi.
- Hát mit csinálsz itt?
- Meg akarom a bajt előzni.
- Azért izzadod magadat félholtra?
- Nem érted te ezt, barátom. A vas kemény, de azért mégis megtüzesíti a kovács és hideg vízbe dugja, hogy még erősebb legyen. S ezt teszem én is.

- Hiszen te nem vagy vas!
- Az mindegy.
- Orvos ajánlatára vagy itt?
- Oh, nem! Én az orvosokra nem sokat hallgatok; magam is tudom én, mire van szükségem.
- Érzed-e már hasznát a sok izzadásnak?
- Oh, igen! Fejem gyakran fáj, a sok vízivás pedig kissé meggyöngíté gyomromat.
- És mégis folytatod?
- Természetesen. A javulás majd később fog beállani.
- Az örültek gyógyintézete közel van ide, nemde?
- Igen.
- Megengedj, barátom, de nem fog ártani, ha helyről gondoskodik. Azonban, beszéljünk okosat; láttad azon két hölgyet, kik most a szomszéd majorba léptek?
- Igen.
- Ismered őket?
- Természetesen.
- Szólj, szólj, kicsodák?
- Hiába kérdezősködöl.
- Mért?
- Nem kalandra valók.
- Hová gondolsz! Hiszen nem azért kérdezem.
- Tehát komoly szándékból?
- Mindenesetre.
- Ám legyen tehát. Én csak annyit tudok róla, hogy az egyik anya, a másik pedig lyánya; a szép Lenke atyja, Börger János, gazdag kereskedő volt, de bizonyos zsidó tőzsér családsága következtében megbukott, s a Dunába ölte magát. Özvegye most csekély hozományából él, s gyöngélkedő egészsége miatt ezen majorba költözött.
- Hát a család zsidó?
- Megszökött, mintegy két év előtt.
- Nem tudod nevét?
- Tudtam, de most nem jut eszembe vezetékneve. Másik neve Móricz volt.
- Talán az, kiről mondják, hogy oly igen szép felesége volt?
- Ugyanaz. Ismerted a szép asszonyt?
- Igen.
- Hiszen te minden szép asszonyt ismersz! De bocsánat, innom kell.
- Szomjas vagy?
- Oh, nem! De itt mindig innom kell.

Barátom távozott, s én bizonyosan nevettem volna botorságát, ha a gyalázatos Móricz nevének hallásán annyira föl nem indulok. Tehát ezen családot is inségbe taszította! Azonban csakhamar lecsöndesíte ismét azon remény, hogy másnap reggel Beattinit üstökön ragadom és a préda kiadására kényszerítem. Ily gondolatokkal tépelődve, visszafelé fordulék; de alig haladtam egy pár száz lépésnyire, midőn igen sajátságos látvány által lepettem meg. Egy major közelében ugyanis egy ismerősömet pillantám meg, ki igen komoly arczkifejezéssel követé egy vörös tehén minden lépését.

Megszólítám őt:

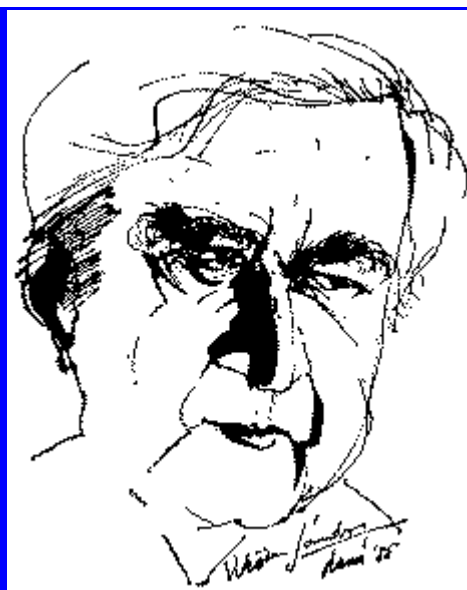
- Mit keres ön, barátom uram?
- Ah, elvesztett egészségemet!
- Hiszen oly erőben van ön, hogy Toldy Miklósnak is beillenék.
- Oh, barátom, a külszín csal! Oly erőtlen vagyok, hogy alig bírom egymásután rakosgatni lábaimat. Most savóval élek és tehénlevegőt szívok.
- Ezt nem értem.
- Azon majorban az istálló fölött van szobám, melynek padlója meg van fúrva, hogy a tehenek kipárolgása az egész szobát mindig átjárhassa. Nappal pedig a tehenek után sétálgatok, hogy mindig gőzkörükben lehessenek.
- S ki ajánlotta ezt önnek?
- Orvosom, e major tulajdonosa.
- Ah, értem! Mért nem folyamodott ön inkább hasonszenvi gyógyrendszerhez, mely napjainkban igen alaposan gyakoroltatik, s nem igen szorul ily nevetséges fogásokhoz.
- Ah, ön ezt nem érti!

Ismerősöm ismét ingadozva követé a legelésző tehen nyomdokait, én pedig boszúsan fordultam el tőle. Mégis csak jobb volt a régi idő. Akkor a savót csak sertések elébe önték, s csak akkor ittak az emberek, midőn szomjaztak, a marhák kipárolgásában pedig semmi gyönyörűséget nem találtak. Hja, hiába! Akkor az orvosok tiszteletreméltó szakállas férfiak voltak, kik éjjel-nappal isteni tudományuknak éltek, mert illőn tudák méltányolni azon főséges hivatást, mely embertársaik életét kezeikbe adá; most ellenben, kivevén a kevés kiveendőket, a sok táncz és egyéb multságok özöne nem engedi meg a tudományos búvárkodás gyakorlatát, s ez egyik oka annak, hogy nincs oly sok öreg emberünk, mint hajdan! Azonban vigasztaljuk magunkat azon reménnyel, hogy e szomorú állapot nem fog már sokáig tartani; mert íme, fiatalabb orvosaink szakállat kezdenek már viselni, s így biztosan várhatjuk, hogy a mélyebb tudományosság sem fog ezentúl náluk hiányzani, s majd ismét becsületesen megvénülünk, mint őseink és nem leendünk kénytelenek gyomrunkban mosógyárt fölállítani, a sertésektől a savót eltulajdonítani és marhabűzön hízni!

De hah, mi ez! Jajgatás, sikoltás! Ah! A tehen megúnta ismerősöm hosszas ólálkodását, megfordult, apró szarvait igen érthető kifejezéssel rázá, s a beteg, ki oly gyöngének hívé magát, hogy lábait is alig bírta előre rakni, úgy iramodott tüskén-bokron keresztül a major felé, hogy a billikomot nyert kan agár is alig bírta volna őt elérni. Ha ha ha! Aztán ne nevéssen az ember, midőn minduntalan ily fonákságoknak kénytelen szemtanuja lenni!

Irta NAGY IGNÁCZ

Weöres Sándor
(1913 - 1989)

Már 14 éves korában vidéki lapokban megjelentek versei, 19 éves fővel már országsszerte tudomásul vették a vájt fülű olvasók, hogy bravúrosan verselő, egészen sajátos hangú költő. Ez 1932-ben történt. A Vas megyei Csönge nevű faluból - ahol apja jegyző volt - postán beküldött egy bizarr képekkel, kitűnő rímekkel, meglepő gondolatársításokkal fülbecsengő költeményt a fiatal írókat, költőket maga köré csoportosító "Névtelen Jegyző" nevű budapesti folyóirathoz, amely azonnal közölte. Felfigyelt rá **Babits Mihály** is. Ennek a bemutatkozó kis műnek "A macska" volt a címe, a hízelgő állat monológja: gazdája áhítatos hangú dicsérete. Refrénként visszatérő sora: "Kilenc mély bók a nevének" irodalmi körökben tréfás köszönési fordulat lett. Még ugyanebben az évben otthonra talált a Nyugat hasábjain is, és az azonnal befogadott költő - fel-feljárva a fővárosba hamarosan kedvelt barát lett a legkülönbözőbb irodalmi körökben. Alacsony természetével, különös, kicsit éneklős hanghordozásával, szerényen mosolygó arcával, váratlanötleteivel és már fiatalon is meglepően nagy és széles körű műveltségével együtt egész lényében volt valami nagyon kedves mesealakszerűség. Pedig kultúrája feltornyosulásának még csak az elején tartott. Ez a szellemi önépítés 76 éves korában bekövetkezett haláláig szakadatlanul folytatódott. Csak 20 éves korában kezdte az egyetemi éveket, ahol egymás után, olykor egymás mellett volt jogász, földrajz-történelem szakos tanárjelölt, filozófia-esztétikahallgató. Közben nemcsak tanult, de meg is tanulta a legkülönféle nyelveket: a modernnek és klasszikusok mellett például középfelnémetet, hogy eredetiben értse a Nibelungenliedet, vagy amikor később öindfai szövegeket fordított, beletanult a szanszkritba is. Amikor doktori disszertációja, "A vers születése" 1939-ben megjelent, nem egy olvasója úgy érezte, hogy valami új kezdődik a hazai irodalomesztétikában. Ekkor már három verseskötet volt mögötte. Civil életében könyvtáros lett, előbb Pécsen, ahol az egyetemi éveket töltötte, és ahol a Sorsunk című folyóiratnak egyik szerkesztője is volt, majd Székesfehérvárott, végül Budapesten az Akadémiai Könyvtárban. Ettől kezdve végleg budapesti lakos volt. Itt hamarosan meg is nősült. Felesége, Károlyi Amy, a költőasszony életének kiegészítő társa, munkatársa, alapvetően rendetlen életmódjának üdvös rendben tartója volt és maradt mindvégig. (Nem egy kisgyermeknek szóló könyvüket együtt hozták létre.) A történelem adta zürzavaros világban pedig ugyanazzal a szívóssággal építette sokhangú életművét, amellyel szakadatlanul bővítette ismereteit. Az ötvenes évek elején az eszmei dogmatizmust és a művészeti sematizmust elváró kultúrpolitika sehogyan se tudta elviselni alkati politikamentességét. 1951-től állása sem lehetett, verse sem jelenhetett meg. Rákényszerült a műfordítások tömegmunkájára. Itt azonban nélkülözhetetlen lett rendkívüli nyelvtudásával, munkabíráásával és azzal a magas igénnyel, hogy a kényszerű teendőket is a legmagasabb színvonalon végezze. Elképesztő az a mennyiség, amelyet régiékből és újakból, közeliékből és távoliakból tolmácsolt felettébb nagy tartalmi és formai hűséggel a világirodalomból. Az irodalom akkori illetékesei pedig azzal az indokkal tartották távol 1950 és 1956 között az irodalomtól, hogy "formalista". - Sok író felháborított Weöres kirekesztése, az indoklás is, de aki ellene szólt, süket fülekhez szólt. Feledhetetlen, hogy egy ízben az Írószövetség egyik taggyűlésén, amikor politikai jelszavakból élő, jelentéktelen írók-költők ezzel a formalista bélyeggel erősítették Weöres távol tartását (persze távollétében, hiszen ő párttag sem volt), akkor Trencsényi-Waldapfel Imre, a klasszika-filológia nevezetes tudósa és az ókori költészet kitűnő fordítója, aki egyrészt hívő párttag, de ugyanakkor Weöres Sándor jó barátja volt, ezeket a szavakat mondta: "Higgyétek el, elvtársak, nagyon sokan, akik ma harcos kommunistáknak látszanak, már harcos reakciók lesznek, amikor Weöres Sanyi még mindig megbízható, politikához süket formalista lesz". Ezekért a sajátosan védő szavakért egy rendkívül rossz költő fegyelmi kért a neves professzor ellen a pártfegyelem megsértéséért és a formalisták dicsőítéséért. (Még jó, hogy a pártvezetőség úgy tett, mintha ezt a javaslatot nem hallotta volna meg.) - Annyi tény, hogy 1950 és 1956 között Weöres-vers nem jelenhetett meg. Ezután következett a közben írt költemények nagy gyűjteménye, "A hallgatás tornya". Ettől kezdve pedig a költőnek rendíthetetlen helye volt élő irodalmunk első sorában.

Ars Poetica

Öröklétet dalodnak emlékezet nem adhat.
Ne folyton-változótól reméld a dicsőséget:
bár csillog, néki sincsen, hát honnan adna néked?
Dalod az öröklétből tán egy üszköt lobogtat
s aki feléje fordul, egy percig benne éghet.

Az okosak ajánlják: legyen egyéniséged.
Jó; de ha többre vágyol, legyél egyén-főlötti:
vesd le nagy-költőiséged, ormótlan sarcipődet,
szolgálj a géniusznak, add néki emberséged,
mely pont és végtelenség: akkora, mint a többi.

Fogd el a lélek árján fénylő forró igéket:
táplálnak, melengetnek valahány világevét
s a te múltó dalodba csak vendégségbe járnak,
a sorsuk örökélet, mint sorsod örökélet,
társukként megölelnek és megint messze szállnak.

Önarckép

Barátom, ki azt mondd, ismersz engem,
nézd meg szobámat: nincsenek benne díszek,
miket magam választottam; nyisd szekrényemet:
benn semmi jellemzőt sem találsz.

Kedvesem és kutyám ismeri simogatásom,
de engem egyik sem ismer. Ócska hangszerem
rég megszokta kezem dombját-völgyét,
de ő sem tud mesélni rólam.

Pedig nem rejtőzöm -- csak igazában nem vagyok.
Cselekszem és szenvedek, mint a többi,
de legbenső mivoltom maga a nemlét.

Barátom, nincs semmi titkom.
Átlátszó vagyok, mint az üveg -- épp ezért
miként képzelheted, hogy te látsz engem?

Az bizonyos, hogy indulásától kezdve mindvégig, amikor sokan indokoltan már élő klasszikusnak tekintették, az érte lelkesedők és a mindig fejcsoválók jellemzései oly különbözőek, mintha nem is ugyanarról a költőről volna szó. Mert ebben az irdatlan útvesztőben, ami költészetének egésze, együtt jelennek meg antik mítoszok és a modern élet sokféleképpen értelmezhető képei. Gondolatmenetein párhuzamosan húzódik a szikár logikus gondolkozás és a misztikus filozófiák ábrándjai. Csengő-bongó gyermekversek váltakoznak lírai-egyéni tartalmú életbölcselettel. De bármit mond, legyen az optimista vagy pesszimista, legyen szemléletesen képszerű vagy játékosan értelmetlen - az cseng-bong, zenél, az nyelvi és ritmikai bravúr. - A konzervatív ízlésűeket is, a politikai mondanivalók igénylőit is felháborította Weöres játéka, a jól ritmizált értelmetlenségek kultusza is, a régi keleti mítoszok újraélesztése is. Elbeszélő költészetében korok és témák szeszélyesen váltakoztak. "Istár pokoljárása" egy ősrégi mezopotámiai mítosz lélekmelegítő újraidézése, a "Psyché" egy felvilágosodott-biedermeier költő lelki kalandjainak verses regénye, amelyben fontos szerepet játszik a hajdani görögös kultúrájú, tragikus sorsú poéta, Ungárméti Tóth László, akinek emlékét Weöres is igyekezett újraidézni.

A magyar líratörténet egyik legnagyobb alakja. Hét évszázad magyar költészetének összegzője, betetőzője. Megítélését, értékelését nehezíti azonban irodalmunkban szinte példa nélküli terjedelmessége életművének, illetve világképének sokféle való elágazása. Próteuszi költőnek nevezik, aki minden hangnemben és versformában egyként magas színvonalon képes alkotni. Világ- és művészetfelfogására nagy hatást gyakorolt Várkonyi Nándor, aki az ősi mítoszokkal ismertette meg, Fülep Lajos és Hamvas Béla, akik az univerzális gondolkodás, illetve a keleti filozófiák befogadására ösztökélték. Weöres költőideálja a személyiségétől megfosztott poéta, aki éppen önmaga korlátaitól megszabadulva képes átélni az idő végtelenségét és a világ egészét.

Elévülhetetlen érdemei vannak az ún. gyermekköltészet megújításában. A Rongyszőnyeg, illetve a Magyar etűdök eredetileg nem a gyermekek számára készültek, hanem a költészet lehetőségeit tágító rím- és ritmusjátékok, melyek aztán szerencsésen a legifjabb nemzedék számára jelentették és jelentik az első és meghatározó találkozást a művészetrel. Megfosztja a "gyermekverseket" a didaxistól, a gügyögéstől, a leereszkedéstől. Látásmódja a gyermeki természetességet idézi, mely közel áll a szürrealizmushoz, a groteszkhez és abszurdhoz.

Merülő Saturnus

A T.S. Eliot emlékének ajánlott vers eredeti tisztelgés a nagy angol költő előd, kortárs versfelfogása és világképe előtt. A műfaj, illetve a beszédhelyzet drámai monológ, Eliot kedvenc megszólalási módja. A vers üzenete az emberi történelemmel, törekvésekkel szembeni mélyesleges pesszimizmust sugallja. A teleologikus történelem- és kultúrafelfogással szemben Weöres – Várkonyi és Hamvas hatására is – úgy látja, hogy az ősekedetben meglévő aranykort a fokozatos és megállíthatatlan hanyatlás időszaka követte, s a mélypont a XX. század. Weöres végigviszi a versben az egyes történelmi korszakokat, benne az erőszak és haszonelvűség megnyilvánulásait, egészen a nyájja, falkává váló emberiség látomásáig. A sokféle archetípusból megformált (őszövségi próféták, Krisztus, Zarathustra) költő alakjára nincs szüksége a pusztulás felé haladó emberiségnek, pontosabban az erkölcsi-eszmei vezetőjétől, irányítójától elszakadt emberiség szükségyszerűen halad a pusztulás felé.

Sokszínű új - vagyis századunk közepe óta magát közlő - költészetünkben Weöres Sándor alighanem a legegységesebb képlet. Ennek legfőbb oka, hogy szellemi előzményei erősen különböznek utóbbi évtizedeink irodalmának egészétől. Habár a materializmus valójában viszonylag kis részét alapozta írónk-költőink tudatvilágának, de irodalmi kultúránk egészét a XVIII. század óta meghatározta az ésszerűség, az okozatiság, a logika - vagyis a racionalizmus igénye.

Az idealizmus, mint bölcséleti alap, gyakorta a kifejezett tételes vallásosság akkor is meghatározhatta az érzelmeket és magyarázatokat, ha alanya politikai okokból vagy józan önvédelemből a világ előtt tagadta. De a lét misztikus szemlélete, a jelenségek irracionális magyarázata, távoli korok egzotikus bölcselleteinek alkalmazása kívül esett írónk átélőképességén, befogadói igényén és leggyakrabban kultúrfilozófiai műveltségén. És minthogy ennek még a lehetősége is veszedelmesnek tűnt egy materializmust erőltető kultúrpolitikának, még az ilyesmiről író filozófikusokak, kultúrfilozófikusoknak és kultúrtörténészeknek a hírére is igyekeztek elzárni a köztudattól vagy éppen az oktatástól. Az olyan kiváló tudósainkat, főleg kultúrfilozófusainkat, akik gondolkodásukban a múlt koroknak vagy a tapasztalható külvilágnak az értelmezésekor egyértelműen nem zárták ki az irracionális elemeket - egyszerűen ártalmasaknak hirdették, s tanaik közvetítését megakadályozták. Ennek folytán olyan kitűnő tudósok, mint a külföldre távozó Kerényi Károly, az értelmiségi pályákról is kirekesztett Hamvas Béla, az olvasóközönség körében igen népszerű, mégis elszigetelődő Várkonyi Nándor, sőt még az óriási tudományos tekintélyű Fülep Lajos is kívül került az irodalmi világ köztudatán. Weöres Sándorra pedig indulásától kezdve éppen ezek a hazai gondolkodók hatottak legerőteljesebben, személyes ismeretségben is volt velük. Ők vezették tovább elmúlt korok különböző bölcselatei felé, és a mi századunk olyan nagy hatású tanításaiig, mint Spengler kultúrtörténet-magyarázata és Jung mítoszokat és különböző korok és népek közös tudatvilágát elemző mélylélektana.

Weöres Sándor költészetében majd minden műformát megtalálunk, de legkevesebb az élmény- vagy érzelmeszélő, személyes lírai műforma. Azokat a formákat kedveli, amelyekben a világról (a weöresi értelmezésű világról) alkotott vízióját mondhatja el. Így leggyakoribb az elbeszélés, leírás, ballada. Mivel számára az anyagi létezés az azon túli létezés végtelenében feloldóttan van jelen, a világ rendjét akarja versébe fogni: a hagyományos ember- és anyagközpontút és egy - ezt is magába oldó -, „emberen és anyagon túli” áramló zeneiségűt. Ezért megszüntette a szavakat a fogalmakhoz kötő gravitációt is. A spirituális cél és a megvalósítására adott materiális eszköz, a nyelv ellentéte olyan feszültséget hoz létre ebben a költészetben, amely egyrészt a kreatív fantázia szélsőséges megnyilvánulásait, másrészt az ember valóságos viszonyrendszerét feltáró esztétikum megszületését eredményezi. Innen származnak a weöresi nyelv sajátos, szubjektív jellegű megnyilvánulásai, grammatikája, szóhasználata, hangtana, kreatív versötlei - de ez inspirálja képi és nyelvi telitalálatainak megalkotására is. Képzete szerint az igék elveszítik földi irányultságukat, és a nyelvet alkalmassá teszik a kozmikus létezés szemléletének befogadására. Ez a törekvés ugyanakkor esztétikai megvalósulásában az emberi és természeti jellegzetességek összehangolásához, az ember és a tárgyi, materiális világ összekapcsoltságának képi megformálásához vezet. Tulajdonképpen ezt a folyamatot jellemzi sokat idézett levelében: „...a gondolatok nem az értelem rendje szerint, hanem az értelemre mintegy merőlegesen jelennek meg. A verssorok az értelmüket nem önmagukban hordják, hanem az általuk szuggerált asszociációkban; az összefüggés nem az értelemláncban, hanem a gondolatok egymásra-villa-násában és a hangulati egységben rejlik.” Ez a - megfogalmazásában a szürrealizmusra emlékeztető - program nem a véletlenszerűségekben megnyilvánuló összefüggéseknek szabad láncolatát szabadítja el nála, hanem ennek alapján a világ jelenségeiből vett képek szoros, pontos összeillesztésével - épp ellenkezőleg - a világ legszigorúbb összefüggésrendszerét dolgozza ki.

Weöres Sándor ezeknek a jól megtanult eszméknek és lehetőségeknek alapjára építette fel egész világképét. Ez pedig olyan megközelíthetetlen volt legtöbb olvasójának másféle műveltségi alapokon épült tudatvilágától, hogy legtöbbször azt se vették észre, hogy nem is értik az egyébként élvezettel olvasott és utánaskandált versszövegeket. Ezt a nemértést kiegészítette az a játékosága, hogy eljátszott a szépen hangzó vagy kitűnően skandálható, valóban értelmetlen szövegekkel. De aki nem tudja, mi a különbség az érthető és az érthetetlen közt, az képtelen megkülönböztetni az érthetlent és az értelmetlent. Hát még ha egybeszövi a racionális, az irracionális és a nonszensz, vagyis az érthető, az érthetetlen és a nemlévő. Weöres Sándor pedig egyre nagyobb távlatú áttekintéssel és egyre fejlettebb formalehetőségekkel ezt a világélményt közölte az olvasókkal. Ezzel minőségileg más volt, mint ismert költőink bármelyike. Sokan mondták, hogy korunk legnagyobb költője, még többen, hogy "öncélú játékos", sokan gyönyörködtek benne, de alig-alig értették, és voltak azért mégis, akik értették, vagy legalább közelíteni tudtak hozzá. De ezek számára sem volt lehetőség, hogy nagyságrendben összehasonlítsák legjobb kortársaival, mivel nincs mennyiségi mérce, amellyel össze lehet mérni minőségi különbségeket. Kétségtelen, hogy Weöres Sándor valódi nagy költő, az is kétségtelen, hogy akinek füle van hozzá, annak rendkívül vonzó költő, de hogy kinél mennyivel nagyobb vagy kisebb korunk legnagyobb költői közül - arra nincs mérce. Ezért azt mondhatjuk, hogy századunk kitűnő magyar költészetében Weöres Sándor a másoktól legkülönbözőbb költő.

Hegedűs Géza

<http://literatura.hu>

Wass Albert

Jókaihoz

A jövő század regényét megértük

S jöttek utána bús Hétköznapok.

Reményen élünk mi Gazdag szegények,

S rablott kincsen a Szegény gazdagok.

Aki a szívét homlokán hordja,

Rab Ráby módon tengődik csupán.
Az Aranyembernek keserves a sorsa
A Politikai divatok után.
Enyém, tiéd, övé lett az ország,
Magyar előidőkből nincs napunk,
A Csataképek még előttünk állnak,
S a Szélcsend alatt még kisírjuk magunk.
Lesz idő, hogy kötünk még egy csokrot,
S a sok Névtelen vár gazdát cserél.
Öregember nem vénember, s bízunk,
S A húnok utóda tőr, szenved, remél.
Hova lettek a Fekete gyémántok?
S a vén Kárpátok büszke hegysora?
Látod-e onnan Jókai az égből,
Hogy Erdélynek nincs már aranykora?
A kőszívű ember is rég megtért fiaihoz,
Magyar nábob és hely is kevés maradt.
De Egy az Isten, s tudjuk, hogy él még
A Magyar Szabadság a hó alatt.
Mester! Ha most itt lennél közöttünk
Enyhítenéd-e szívünk bánatát?
Elmondanád-e, hogy Mire megvénülünk,
Összeszedjük a szétszórt garmadát?

Nagy szíved ezüst hegedűjén
Egy jobb jövőről zengene a húr,
Végét jósolnád a Szomorú napoknak
S hogy nem lesz többé köztünk Új földesúr.
Mesédet most az angyalok hallgatják,
Nekünk csak az emlék maradt,
De azt mélyen a szívünkbe zárjuk,
Mint egy bűbajos aranysugarat.
Neved nagyságát gyermekükbe oltják
A magyar anyák édes csókjai.
Öröm, dicsőség magyarnak születni,
Mert Te is magyar voltál: Jókai.

(1934)

1934-ben hangzott el a marosvásárhelyi Bolyai Kollégium önképző körében, Wass Albert osztálytársának lejegyzése alapján (A szerk.)

<http://www.krater.hu>

Siklósi András

200 éve született Rózsa Sándor, a leghíresebb betyár

(Elhangzott 2013-07-09-én, a VI. Hódmezővásárhelyi Történettudományi Találkozón)

4.) Rózsa Sándor, a betyárkirály

Rózsa Sándor a legkimagaslóbb, legkarizmatikusabb az összes magyar betyár közül, nincs olyan ember, aki ne ismerné a nevét, hírét, vagy néhány róla szóló történetet. Már életében csodálat és tisztelet vette körül, rengeteg ballada és szájhagyomány fűződik a nevéhez, születése napjától fogva. Viszonylag alacsony növésű, vékony, „egybenyakú”, sötét bőrű, dús bajuszú, szőkés hajú, szúrós tekintetű, hosszas orrú, hirtelen haragú, robosztus alkatú legény volt, aki az ész és felfüggetlenség osztagakor sem állott éppen hátul. Számos gaztette (kb. 30 gyilkosság, lopások, rablások stb.) ellenére istenfélő, vallásos (katolikus) ember volt, naponta imádkozott, sohasem káromkodott, s ezt társaitól se tűrte. *Gémes Eszter*, egy balástyai parasztasszony ezt írta róla: „Viharban született, és olyan erős volt, hogy kirúgta magát az ócska pólyából. Tíz évesen már bárkivel ölre ment, és földhöz vágta.”.

Anyját **Kántor Erzsébet**nek hívták. Apját, **Rózsa András**t, korán elveszítette, mert lólopásért felakasztották, más források szerint rablás közben Bácskán agyonütötték. Mindez nagy hatással volt életének további alakulására. („Zsiványnak zsivány a fia is!”) Analfabéta volt, nem sajátította el az írást és olvasást, de iskolába se nagyon járhatott. Első bűnét Kiskunhalas határában követte el, Balotapusztán. **Darabos István** gazdától két meddő tehén ellopása miatt 23 éves korában, 1836-ban indult ellene eljárás. Ekkor került a szegedi börtönbe. Becsületét és tekintélyét már itt megalapozta azzal, hogy sehogy sem tudták kiszedni belőle a társai nevét. Szökése után futóbetyárrá lett, és hírhedt kalandok sokasága kapcsolódott nevéhez. 60 kitudódott bűnesete ismert. Megölt két katonát, a makói csendbiztost, tanyákat rabolt ki, szarvasmarhákat, lovakat hajtott el. Mindezt állandó menekülésben, üldöztetésben volt része. („Rózsa Sándornak még a lován is fordítva van a patkó, hogy mikor megy, azt higgyék, hogy jön” – tartotta róla a fáma.) Az Alföld hatalmas pusztáin, tanyáin bujkált, a **Veszélka** családnál talált gyakorta menedéket. 1845-ben kegyelmi kérvényt nyújtott be a királyhoz, miszerint szeretne becsületes útra térni, azonban ezt elutasították, sőt egész Csongrád vármegye parancsot kapott, hogy kerítsék elő. Azonban ez nem sikerült, a környéken pedig tovább szaporodtak a bűntettek. Bandájában (**Rózsa András, Tombác Antal, Csonka Ferenc, Szabó Imre** stb.) szigorú rendet és fegyelmet tartott, és az emberek nem mertek a szemébe nézni. Ha valakivel találkozott, az volt a szava járása: „Jól megtörlje kend a száját, se látott, se hallott, érti?”

1848. október 13-án a Honvédelmi Bizottmány (OHB) és Kossuth menlevelével (amennyiben derekasan vitézkedik, kegyelmet kap) csatlakozott a szabadságharchoz 150-200 fős szabadcsapatával, a Délvidéken. Szokatlan kinézetükkel (csupa erős, izmos, daliás legény; pörgekalapban, lobogó kék ingben és gatyában, fekete posztódolmányban, fehér szűrben, bőrcsizmában; karikás ostorral, fokossal, pisztolyokkal felszerelve; szilaj paripákon vágatva) és fantasztikus, portyázó harcmodorukkal hatalmas sikereket arattak mindenütt, még a harcedzett **Damjanich János** tábornok elismerését is kivívták. November derekán közvetlen felettesük, **Asbóth Lajos**, egy kisebb település (Ezeres) lefegyverzésére vezényelte őket, s itt ólmozott csapójú ostoraikkal legalább tízszeres ráccal (szerb) túlerőt likvidáltak, ill. kergettek el. De mindenütt kivédhetetlenek, tarthatatlannak bizonyultak, ahol megjelentek. Az egyébként szintén kemény, alaposan kiképzett ráccal (granicsár) megszállók rettegtek tőlük, s örültek, ha rommá verten szétszaladva legalább a rongyos életüket megóvhatták. Ami hónapokig nem sikerült a hadseregünknek (vagyis a ráccal és oláh martalócok megfékezése a déli részek felszabadítása), azt Rózsaék pár hét alatt tökéletesen megoldották. Ja, hogy közben ölték és fosztogattak is? Vajon az nem számít, hogy előzőleg a délszláv gyilkosok békés magyar falvak tucatjait tizedelték meg, és rabolták ki, vagy gyújtották fel? Úgy gondolom, megérdemelték a betyáros választ!

A mieink valóban boszorkányos ügyességgel bántak a karikással (kiverték az ellenségek szemét, vagy a nyakuk köré tekerve az ostort, lerántották őket a nyeregből a földre), s miközben jelentős hordákat szórtak szét és/vagy semmisítettek meg, maguk csak minimális veszteségeket szenvedtek. (Egy alkalommal, a strázsai ütközetben, kb. 700 ráccal holttest maradt a csatatéren, ám a betyárok közül csupán egy sérült meg könnyebben. Nem rossz arány, ugye? Mintha az égiek is vigyáztak volna rájuk!) Persze az nem vitás, hogy Sándor bandája nem volt alkalmas a huzamosabb katonáskodásra, mert senki sem parancsolhatott nekik, s mindig a saját belátásuk szerint cselekedtek. Megtették, amit tudtak, s ezzel örökre beírták magukat históriánk legfényesebb lapjaira (még a pesti lapok is róluk cikkeztek!), de hosszú távon nem számíthatott rájuk a honvédség, ezért hamarosan fölsozlatták őket azzal, hogy fölmentésük ezután is érvényes, de a továbbiakban lehetőleg ne vétkezzenek.

Ekkor Rózsa Sándor Szeged környékén csikósnak állt, és megnősült. (Elvette kedvesét, **Bodó Katalint**, akitől két gyermeke született.) Boldogsága azonban nem tartott sokáig. A szabadságharc elfojtása után (Kossuthék immár nem garantálhatták büntethetlenségüket) a labancok rátörtek a házára, mert el akarták fogni, és bár sikerült elmenekülnie, megint bujdosni kényszerült. Az a hír járta róla, hogy forradalmi szervezkedés irányítója, így kézre kerítése érdekében roppant magas, 10.000 koronás vérdíjat tűzött ki a fejére **Albrecht** főherceg. Sokáig ennek dacára sem sikerült „begyűjteni”, mígnem 1857-ben a komája, bizonyos **Katona Pál** szegedi tanyás gazda, besúgta a pandúroknak. (Sándor ezt megneszelte, s az árulót dulakodás közben halálosan megsebeztek; azonban a zajra előjövő felesége egy baltával hátulról fejbe kólintotta a vezért, aki elájult, s így a szomszédok könnyen megkötözték, majd átadták a zsandároknak. Tárgyalását 1859 februárjában tartották. A szabadságharcban való részvétele óta nagy népszerűségnek örvendő betyárt nem merték kivégeztetni, az ítélete életfogytig tartó börtön lett. A büntetést Kufstein várában kezdte letölteni (ahol vasárnaponként, jó pénzért a piactéren mutogatták, mint az egyetlen köztörvényes foglyot), szigorú őrizet alatt. Itt 1865-ig raboskodott, majd Theresienstadtban, később Péterváradon őrizték. 1868-ban amnesztiával szabadult (**Mária Valéria** hercegnő születésének köszönhetően), de nem sok esélye kínálkozott az újrakezdésre. 55 évesen megpróbált becsületesen élni, de az előítéletek ezt szinte lehetetlenné tették. Így hát megint összeszedte a régi cimboráit, s postakocsikat, vonatokat raboltak ki (mert hát haladni kell a korrall!). Nevezetes a Kistelek melletti akciója, melynek során a síneket felszedve siklalták ki a szerelvényt. Ám pechjükre a kocsikban katonák utaztak, akik hét társát lelőtték, s Rózsa térdét is komolyan eltalálták, így megint elfogták. Rablógyilkosságért először halálra ítélték, majd ezt 20 évig tartó börtönre változtatták – ám ő hamarosan újfent megszökött. Végül 1869. január 12-én Ráday Gedeon ravasz csellel (kihasználva, hogy mindig pandúr szeretett volna lenni) becsalta a szegedi várba, ahol csapdába esett.

Borzalmasan megkínózták, igyekeztek minden vélt és valós bűnt ráolvasni, s az 1872. decemberi per során életfogytig tartó rabságra ítélték. 1873. május 5-én Szamosújvárra került, ahol az 1267. törzskönyvi számon tartották fogva. A börtönben szabás-varrás, illetve később (gyengesége miatt) harisnyakötés volt a munkája.

Befelé fordult, mogorvává vált, s nem barátkozott senkivel, csak a galambokat etette a börtönudvaron. Egészsége azonban nagyon megromlott, és 1878. november 22-én gümőkórban (tüdővész) meghalt. Sírja ott domborodik az újvári fegyvenház komor temetőjében, a többiek jeltelen, sivár sírhantjai között. (Furcsa, hogy Rózsa Sándor végső nyugalma megzavarva, a holttestéről levágták a koponyáját, hogy az osztrák orvosok „agresszióra utaló szervi elváltozások” után kutakodhassanak a fejében.). Egyszerű sírkövét azóta felújították, virág is mindig nyílik rajta. (A *Romantikus Erőszak* nevű nemzeti rock-együttes és rajongótábora 2005-ben, *Bese Botond* kecskedudás népzeneessel, Sándor bácsi kedvenc nótáival tisztelgett a hős magyar betyár előtt, és megkoszorúzta síremlékét. Hasonlóképpen cselekedett a *Kárpátia* együttes is, *Petrás János*ék két autóbuzsnyi híve piros-fehér-zöldbe borította a sírját.) Megfontolandó, hogy Rózsa Sándor hamvait visszahozassuk szülővárosába, hiszen bárhova is vetette a sorsa, azért csak ide tartozik, a szegedi földre.

Rózsa Sándor felbukkanásával nyert igazi értelmet a „betyárbecsület” szó. Valódi igazságosztó volt – nemcsak a nép, de a többi haramia között is. A korabeli források szerint csakis a gazdagoktól vett el, a szegényekkel bőkezűen bánt: elismerését szívesen fejezte ki jutalmazással. A zsákmányt mindig egyenlően porciózta ki cimborái között, magának sosem hagyva többet, mint másnak. Mi több: barátai családját is felkarolta, ha bajba jutottak. Rózsa eredeti mestersége szerint pásztor volt – és lám, később, betyárként sem lett hűtlen szakmájához: komoly karriert futott be, mint „a nép pásztora”. Alakját idealizálták védenecsei, sőt emberfeletti képességek birtokosaként tartották számon. Egyes történetek szerint mérhetetlen varázsereje volt, amellyel táltosok ajándékozták meg. Ez a fajta bálványozó tisztelet nem ritka más népek betyármitológiájában sem: elég csak az angol folklór népszerű útonállójára, Robin Hoodra gondolnunk. Ha hihetünk a szájhagyománynak, Rózsa Sándoron nem fogott a golyó sem, mert burokban jött a világra. Mára elmondhatjuk, hogy az idő szintűgy nem hagyott nyomot rajta. Karizmatikus alakja rendre fölukkant az évszázadok során a szépirodalomban, a ponyvafüzetekben (német nyelven is!), népszínművekben, dalokban, nótaslágerekben – de a Rózsa-legendárium visszaköszön csárdák, utcák és közterek neveiben is. A pandúrokat leleményesen kicselező betyárkirályt televíziós filmsorozatban is megörökítették. (*Hofi Géza* rendesen ki is parodizálta!) Legutóbb az Ópusztaszeri Nemzeti Történelmi Emlékparkban bukkant fel egy átfogó kiállítás főszereplőjeként. A szervezők Rózsa születésének 195. évfordulóján gigászi munkával összegyűjtött, eredeti dokumentumokkal és tárgyakkal, valamint autentikus zenével és „betyártoborzóval” adóztak emlékének. Rózsa idejében az ún. „betyárfészken”, azaz Csongrád megyén túl is sokaknak inába szállt a bátorsága, ha szárnyra kapott a hír, miszerint a nagy betyár „összevonta a szemöldökét”. Akkor vajon **mi táplálta és táplálja mégis a Rózsa-kultuszt?** (Gyakran olyasmiket is ráruházva, amikhez halvány köze sincs.) Talán **a betyárvezér szabadság- és igazságvágya, valamint embersége** az, amivel oly könnyű manapság is azonosulni. Hiszen törvényellenes cselekedeteiért mindig is vezekelni kívánt, sőt: az 1848-as szabadságharc idején csapatával a forradalmárok nézeteiért küzdött. Az ő szabadságról és becsületről alkotott fogalmai azonban a törvényeken kívül álltak.

Az volt számára a biztos, ha **a maga módján szolgált igazságot**, és társaival egyénileg gondoskodik arról, hogy mindenki megkapja, ami jár neki.

Rózsa Sándor sírja a szamosújvári fegyvenház temetőjében

5.) Művészeti, irodalmi ábrázolások; a néhai betyárok összehasonlítása korunk förtelmes gonosztevőivel

Embertelen, zsarnoki rendszerek, idegen megszállások, hitvány ideológiák sorra követték (követik) egymást hazánkban, s mindegyik (belső és külső) ellenségünk olyan betyárképet igyekezett kreálni magának, amiből hasznot húzhat.

A felvilágosodást felváltó romantika nagymértékben idealizálta a betyárok jellemét és tetteit, de sok máig ható igazságot is kimondott róluk. Mostani tudásunk erről a különös, férfias világról lényegében ekkor alapozódott meg. Én úgy vélem, hogy a mindenkor őszinte népművészetben (naiv festők, pásztorfaragások) és népköltészetben (betyárdalok és balladák, rabénekek) megőrzött többségi emlékezet nem tévedhet nagyot, tehát hajlamos vagyok ebbéli ismereteimre, tapasztalataimra hagyatkozni. Mindezt jól kiegészítik a ponyvairodalom termékei, s főként nagy íróink, poétáink művei is. Hadd említsem meg itt Krúdy és *Móricz Zsigmond* nevét.

Előbbi plasztikus, vonzó kisregényt írt a betyárvilágról (lásd *Források*, a végén!), noha eléggé elnagyolja, felszínesen kezeli a kimeríthetetlen témát. Utóbbi pedig szívszorító, drámai hangvételű novellákban és regényekben pingál árnyalt és monumentális freskót róla. Tervezett regénytrilógiájából sajnos csak kettővel készült el (melyekkel hatalmas vihart kavart az értelmiség körében!), s halála miatt a második is csiszolatlan, töredezett torzó maradt (maga is elégedetlen volt vele). Viszont az első rész valódi remekmű, a legolvasottabb könyvei közé tartozik. Nincs módomban, hogy elemezzem a jelzett alkotásokat; helyettük inkább a (nép- és mű-) dalokból szakítanék egy színpompás mezei csokrot, megfejelve *Arany János* szépséges költeményével.

„Zsindelyezett a mizselyi csárda,
Rezgő pohár, víg muzsika járja,
Jó bor mellett, cigány mellett,
Betyárok közt énekelget
Kocsmárosné kökényszemű lánya.”

„Teremtéskor azt mondta az Úristen,
Hogy a földön betyárgyerek is legyen.
Ha a földön betyárgyerek nem volna,
A jó gazda sohase imádkozna.”

„Betyár vagyok, annak hívnak engemet,
Bárki mondja, nem szégyellem nevemet.
Az is lehet, mégpedig nem sokára,
Szükség lészen honvédra vagy huszárra.”

„Ruzsa Sándor nem katonának való,
Gyenge testyit feltöri a szilaj ló.
Dupla fényes fegyver kiláccik a subából,
Ruzsa Sándor nem fil harminc zsandártól...”

„Mert magyarok a szüleim,
Magyarok két testvéreim,
Magyarország az én hazám,
Magyar leány az én rózsám.
Ne nézzétek vétkeimet,
Tekintsétek bús fejemet,
Én becsülettel akarom
Bevégezni feladatomban.
Elmegyek, s rácot gyilkolok,
Hatért hatvan fejet hozok,
A harcban is vezér leszek,
Csak aztán kegyelmet nyerjek!”

„A Savanyó hamuszín subája
Elakadt a cserfabokor ágába,
Cserfabokor ereszd el a subámat,
Ha úré vagy, ha paraszté, leváglak.”

„Kértem Marcit az egekre,
Hogy ne menjen Fegyverekre.
De nem hajlott kérésemre,
Bánatot hozott szívemre.”

„Azt kérdezik, mi a nevem,
hol az utazólevelem?
Megállj zsandár, megmutatom,
csak a lajbim kigombolom!
A lajbimat kigomboltam,
pisztolyomat előkaptam,
kettőt mindjárt agyonlőttem,
ez az utazólevelem!”

„Sobri Jóska mostan éli világát,
Porkolábné jól viseli a dolgát,
Ölelés és csók közt telt el ideje,
Sajnálja, hogy kitelt a büntetése.
Marasztalja tovább is őt az asszony:
Maradj itt még szerelmes galambom.
De a törvény azt mondja, hogy elég,
Menjen, aki kitöltötte idejét!”

„Zöld erdőben táncolnak,
kávéházban mulatnak,
esznek, isznak, dalolnak,
pandúr elől nem futnak.”

„Lápfő határán búsul az a nagy fa,
híres Sobri Jóska aluszik alatta.
Olyan mélyen alszik a fekete földben,
nem is tudja, hogy a sírját fű benőtte.
Sötét holló szállott a fa tetejére,
nézi a sírt, fejét sem fordítja félre.
Lassan járj ott pajtás, holló meg ne hallja,
el ne szálljon onnajt, Sobrit hadd sirassa.”

„Zavaros a Tisza, nem akar apadni,
Az a híres Bogár Imre által akar menni.
Által akar menni, lovat akar lopni,
Debreceni zöld vásárban pénzt akar csinálni.
Pénzt akar csinálni, subát akar venni,
Deli Marcsát, a babáját bé fogja takarni. (...)
Harangoznak délre, fél tizenkettőre,
Hóhér mondja, Bogár Imre, álljál fel a székre.
Kiszáradt a Tisza, csak a sara maradt,
Mehalt szegény Bogár, csak a híre maradt.”

„Pusztá-csárda két oldalán ajtó,
Oda ugrat pejparipán Patkó.
Szép csárdásné, úgy adja fel a szót,
Látott-e már egy lovon hét patkót?”

Ha nem látott, jöjjön ide, láthat,
Négyet visel e gyönyörű állat,
Az ötödik magam vagyok, nemde?
Kettő meg a csizmámra van verve.”

Arany János

Rózsa Sándor

Rózsa Sándor, Rózsa Sándor,
Hova lettél?
Megvagy-e még, harcolsz-e még,
Vagy elestél?
Megvan-e még az a híres
Karikásod,
Akivel úgy meg-meghajtád
A vad rácot?

Derék magyar Rózsa Sándor,
Ha magyar kell,
Fel is ér a granicsárból
Vagy ötvennel.
Mert a félszet kiskorában
Ha ismerte,
Rossz feje volt, a nevét is
Elfeledte.

Félni rossz, de jó tartani
Néha-néha,
Sokszor esik az emberen
Kuruc tréfa:
Sándoron is, ki az oka,
Hogy megesett?
Kár volt jobban nem vigyázni
Egy keveset.

Kivezeték istállóból
Paripáját,
Leakaszták a fogasról
Karikását,

Fegyvereit összeszedék
Egy rakásba:
Úgy nyomák meg szegény Sándort
Vetett ágyba!

Illyen-ollyan szedte-vette
Cudar népe,
Így ejtitek ti az embert
Kelepcébe?
No, várjatok – de itt osztán
Megcifrázta –,
Belékerül ez a játék
Öt-hat rácba.

Ennyit mondott. Nem is szóla
Mánap estig;
Naplementkor kivezették,
Hogy elvesztik.
Körülfozták renyhe rációk,
Szervíánok,
Kopasz szájú hetyke tiszték,
Kapitányok.

Rózsa Sándor, megszorultál
Most az egyszer;
Egy anya szült: innen ugyan
Nem menekszel.
Jobb lesz neked könyörögni
Térden állva,
Mint nyakason bevágtatni
A halálba.

Kérne is ő, szépen kérne,
De ha nem tud.
Körülhordja a szemét, de
Nincs egérút.
Rést keres a sokaság közt,
Merre nyílna; –
Azt míveli két szeme, mint
A vasvilla.

Kutya madzsar! lement a nap,
Este van rád:
Add számon a sok jó vitézt,
Sok szép marhát.
Egy halálod száz halálnak
Semmi ára:
Elevenen kínozzunk a
Másvilágra.

De ha mégis megtanítasz
Hamarjában,
Hogy kell bánni ostoroddal
A csatában,
Rövidítünk a halálnak
A cifráján:

Hat golyó száll egy fészekbe
Szíved táján.

Egyet gondol Rózsa Sándor,
Hogy attól még
Más ember csak gondolva is
Elirtóznék.
Ide hát a karikásom
Jobb kezembe!
Szellőfogó paripámat
Fölnyergelve!

Szellőfogó paripáját
Fölnyergelik,
Hosszú cifra szíj-ostorát
Előveszik:
Nyerít a ló örömeiben,
Az ostor is
Megöleli jó gazdáját
Háromszor is.

Rajta, rajta, hív paripám,
Karikásom!
Nem eleget látott a rác,
No, hadd lásson.
Tiszt uramék megkövetem:
Egyszer-másszor
Így, meg így tett ostorával
Rózsa Sándor.

Avval neki! az urakat
Verni képen,
Jobbra-balra, össze-vissza,
Mindenképen.
Szerencsés rác, akinek csak
Kék a háta,
Hogy a hollónak valóját
Ki nem vágta.

Szerencsés rác, aki jókor
Elfuthatott,
Ki Rózsának, ostorának
Helyet adott.
Mint egy szerű, annyi helyen
Ő a gazda,
Meg sem is áll, míg ki nem ér
A szabadba.

Akkor kezdi rossz fegyverét
Csattogtatni,
Komisz porát nagy hiába
Puffogatni,
Bolond eszét – de már későn –
Szánja-bánja,
Eb a lelke sok vadráca,
Szerviánja.

Fütyülő kis ónmadarak,
Fütyüljete!k!
Lám, no, én is vígan futok
Tiveletek.
Mit izentek gazdátoknak?
Éjféltájban
Lagzi lesz a szerviánok
Táborában.

Lett is lagzi; megtartotta
Rózsa Sándor,
Mint azelőtt, meg azóta
Egynehányszor.
Kenyerét, borát a rácnak
Ő fogyasztá:
Barna földet evett a rác,
S vért ivott rá.

(1849)

Lássunk egy mintát a népi kézművességből is. Ebben és számos hasonló fafaragásban a betyár (a föld porából) szinte szakrális (égi) magasságokba emelkedik. Minden kelléke megtalálható itt egy misztikus utazásnak (táltos paripa, életfa, tulipán stb.); s ha alaposabban megfigyeljük a művet, bizony az állatövi utalások is föllelhetők rajta, miáltal az egész kompozíció kozmikus dimenziókba s a Teremtő oltalma alá helyeződik. Valóságos „csodának” lehetünk szemtanúi!

Színezett tükrös, domború faragással.
Felirata: „Itt utazik Bogár Imre”

Befejezésül térjünk vissza a jelenkor szomorú realitásába. Gondoljuk át egy pillanatra, hogy milyen fertőben, miféle vad, élehetetlen világban robotolunk, mily' alacsony nívón vegetálunk napjainkban? Vessük össze a betyárok sokat kárhozott bűneit a mostani országvesztő, népirtó maffiák garázdálkodásával és állami terrorjával. Ugye üdvös lenne 150-200 évet visszamenni az időben? Vegyük észre, hogy **Rózsa Sándor és társai földre szállt angyalok voltak 20-21. századi „törvényes vezetőinkhez” képest.** Akkor még „titkos főreg” foga rágta a nemzetet, most ránk uszított mohó ragadozók szagatják szét a húsunkat, vámpírok szívják el az utolsó csepp vérünket, alvilági démonok fertőzik meg a lelkünket. **Ennél már a pokol se lehet ijesztőbb, ennyi korcs, amorális parazita még soha nem támadt a magyarságra!** Akkor csupán párszáz betyárlegénnyel kívántak leszámolni, **most egy egész nemzetet próbálnak eltüntetni a térképről!** Azok a szerencsétlen számkivetettek csak élni akartak, és sohasem okoztak fölösleges szenvedést senkinek. Ezek a brigantik, ezek a szívtelen pribékek semmivel se törődnek magukon kívül, lelopják a napot az égről, s mindenkit halálba kergetnek! Ők bezzeg nem bujkálnak, nem óvatoskodnak, nincs bennük „betyáros szemérem”, hanem a legotrombább nyíltsággal zúzzák be a koponyánkat, metszik át a torkunkat. Aki nem teljesen vak és gyengeelméjű, világosan láthatja, érzékelheti a különbséget akkor és most, azok és ezek között. Hejh, ha még egyszer megadatna, hogy úgy istenigazában, betyáros virtussal rendet vághatnánk sírásóink, hóhéraink tömegében! Nyilván örökre elfogyna a kedvük, hogy valaha is ártsanak nekünk.

Véleményem szerint **az elfajult társadalmi rothadást, az állami (háttérhatalmi) bűnözést nem lehet kívülállóként, magányos farkasként, a társadalomból kivonulva csökkenteni vagy megszüntetni.** Bár mindig voltak efféle kísérletek, legfőljebb átmeneti enyhüléseket hoztak, azonban a kiváltó okokat sohasem törölték el.

Ezek a mindnyájunkat (a magyarságot s az egész emberiséget) **érintő problémák, az egészséges, szabad életet ellehetetlenítő visszasságok csak egyetemes összefogással, közös akarattal, a társadalmon** (s a törvényes renden, már ha létezik ilyen) **belül maradván orvosolhatók,** még akkor is, ha kínunkban s kilátástalannak tűnő helyzetünkben hajlamosak vagyunk külön ösvényeken járni. Megértem tehát a betyárokat, méltányolom jobbító küzdelmeiket, áldozataikat, mégsem állíthatom őket példának bárki, különösen az ifjúság elé, hiszen eleve bukásra vannak (voltak) ítélve. Az ő életfelfogásuk, lázadásuk sokunk számára rokonszenves lehet, akár az ösztönös ellenállás, a bátorság, hősiesség szinonimája is; viszont követni mégsem érdemes őket, mert nem hozhat gyökeres változásokat, nem vezethet el bennünket a tartós (örökkévaló?)

igazság, függetlenség és önrendelkezés kivívásához, azaz a pusztító gyarmati leigázottságból való kitöréshez és fölemelkedéshez. Nincs kifogásom a mai betyárok (betyárkodók?) ellen sem, de nekik is tudomásul kell venniük, hogy **elmúltak a „daliás idők”**, s nincs sok értelme nosztalgizálni, mert ez csak fölösleges energiapocsékolás. Az eredményt, a hatékony megoldást másutt kell keresni, de ezt már jómagam is számtalan írásomban kifejtettem. **Ennek dacára őrizzük meg az egykori vitéz betyárok**, kiváltképpen Rózsa Sándor **emlékét, akik zömmel vérbeli hazafiak voltak, s bár nem értek el átütő sikereket, legalább megpróbálták harcolni (ésszel és erővel) az elnyomás, a sátáni gonoszság ellen.**

Források, irodalom:

- *Murgács Kálmán*: Kik is voltak azok a betyárok?
- *Krúdy Gyula*: Rózsa Sándor (A betyárok csillaga Magyarország történetében)
- *Móricz Zsigmond*: Betyár + Barbárok + Rózsa Sándor a lovát ugratja + Rózsa Sándor összevonja szemöldökét
- *Bálint Sándor*: Történetek a szegedi betyárvilágból
- *Békés István*: Magyar ponyva Pitaval
- Magyar Néprajzi Lexikon
- *Küllős Imola*: Betyárok könyve
- *Szűcs Sándor*: Betyárok, pandúrok és egyéb régi hírességek + A régi Sárret világa
- *Szenti Tibor*: Betyártörténetek (Betyárvilág a Dél-Alföldön)
- *Tömörkény István*: Betyárlegendák
- *Veszekáné Gémes Eszter*: Történetek Rózsa Sándorról
- *Szentesi Zöldi László*: Rózsa Sándor – legenda és valóság
- *Tóth Máté*: A betyárok világa (Kuruc.info)
- Internetes honlapok témába vágó cikkei
- Rózsa Sándor – színes magyar tévéfilmsorozat (*Oszter Sándor*, 1971)
- *Sobri* – kalandfilm (2002)
- *Szomjas György*: Rosszemberek + Talpuk alatt füttyül a szél (játékfilmek)

Wass Albert: Elvásik a veres csillag

– Éppen ez az, látod, éppen ez az, ami nincsen rendben – hörögte az öregember –, mert hogy meghalt a fiam, hát meghalt. Mások is meghaltak. Mindenki meghal. Te is, én is, minden emberfia. Így rendelte az Úristen. De az Úristen azt is elrendelte, hogy aki meghal, azt ott ássák el az otthoni temetőben, ahol holdtöltekor a holtak lelke kiülhet a sírkövek tetejére, s onnan nézheti az ismerős falut, meg a hegyet, meg mindent s láthassa, hogy minden ott van a maga helyén. Meg tavasszal, mint most is, amikor a fűvek megindulnak, fák s virágok élni kezdenek, a sok kicsi gyökér leér oda ahhoz, aki halott s aki odalent van, az megérzi ebből, hogy az élet halad a maga rendes útján tovább. Ez az, amit mi úgy nevezünk, hogy Isten nyugosztal valakit. De az, akit oda tesznek be, abba a messzi idegen mocsárba, az miképpen nyugodhassék ottan? Erre felelj, Mózsi. Miképpen nyugodhassék?

– Mások is haltak meg háború idején idegen országban – nyögte Mózsi kiszáradt torokkal, csakhogy mondjon valamit. De az öregember mérgesen legyintett feléje, munkában kérgesedett nagy kezével.

– Az más. Azok a hazáért haltak meg. S aki a hazáért hal meg csatamezőn, annak a lelke nagyobb úr odafönt a lelkek között, mint maga a főispán. Azoknak a lelkit külön angyalok vigyázzák, az ám. De most nincs háború! Most béke van, azt mondják! S akit elvisz valami rusnya betegség ott, abban az idegen mocsárban, az még csak azt sem tudja, hogy miért halt oda.

Hogyan nyugodhassék hát az olyannak a lelke? Erre felelj! Hiába facsarta az eszét, nem tudott felelni. Csak állt ott az utcán, lehajtott fejjel, s vásott bakancsait bámulta ügyefogyottan. Öreg Tomborás pedig, mint aki tudja, hogy nincs erre felelet, hozzáfogott újra a kerítéshez, húzta, csavarta, gyűrte a vesszőket a karók közé, s ki se nézett többé az utcára, mintha senki se lett volna ott. Mintha az egész nagy kerek világon senki se lett volna, csak ő egymaga s a keserű búbánat a vállán.

Mózsai szótlánul ódalgott tovább, de az ő torka is keserű volt, s ezt a keserűséget akkor sem tudta lenyelni, amikor a jegyzői irodába belépett.

– Hunn a komisszár? – mordult oda az íróasztal mögött körmölő fiatal jegyzőre, akit egy évvel azelőtt küldött volt ki Brassóból a párt, hogy népi demokráciát tanítson a székelyeknek. Mándli elvtárs úrnak nevezték a falubeliek a göndör, veres hajú, szeplős képű legényt, akinek asszonyos rikácsolásba fulladt a hangja, valahányszor elfutotta a méreg. Ami pedig igen gyakran megtörtént, mivel Mendel Dezső román népköztársasági jegyző és községi párttitkár szeretett volna lenni, legalábbis annyi tekintélyt kivívni magának, mint amennyi egy régi világbeli szolgabírónak kijárt. Ehhez pedig más módszert nem ismert, mint pökhendiséget és gorombáskodást. Mózsira is úgy nézett föl, mintha döfni akart volna, csak a szavai hiányoztak hozzá.

– Maga ki? – mordult rá ellenségesen.

– Egyet se törődjön azzal – csillapította Mózsai a maga módján a szeplőset –, csak azt mondja meg, hogy hol lelem meg azt a muszkából lett székely komisszárt, s már itt se leszek. Ettől aztán egyszeribe kiveresedett a Mándli elvtárs arca, s még a szeplők is meghegyesedtek az arcán, akár a sündisznó tüskéi.

– A komisszár elvtárs irodája a pártépületben van, mindenki tudja ezt – csattant föl mérgesen –, maga pedig, ha bejön ide, kopogjon előbb, s vegye le a kalapját, érte? Micsoda buta kulák maga? Hogy hívják? – Engem csak szép szóval, mert másra nem hallgatok – vicsorgott rá Mózsai annyi szelídséggel, hogy még egy veszett kutyának is becsületére válhatott volna, de azzal már sirült is kifele az irodából, amilyen gyorsan csak tudott. Még így is a sarkait verdeste a megdühödött jegyzőlegény rikácsolása, egészen ki az utcáig. – Hej, ha csak egyszer elkaphatnám a nyakadat... – sóhajtotta Mózsai odakint, bár tudta jól, hogy székely ember fejében az ilyen gondolat csak olyasmi, mint amikor a koldus kutyája füstölt sonkával álmodik. Egy öregasszony, aki tyúkokat etetett az egyik udvaron, árulta el, hogy a kastélyt keresztelték el pártépületnek a kommunisták. Annyit már tudott Mózsai, hogy a kastélyt még negyvennégy őszen megdúlták a román katonák, a bárót láncra kötözve vitték el s azóta se látta senki. Azt is hallotta, hogy a kétszáz holdas urasági birtokot a román állam vette át s a kommunista párt kezére bízta, hogy csináljanak belőle minta-kommunizmust. Eddig azonban még semmi se történt, csak a jószágot terelték el, s az ablakokat meg az ajtókat lopkodták szét az épületekből, de a földekhez nem nyúlt senki, ott heverték parlagon, ahogy a báró ott hagyta őket.

– Hát kastélyba költöztették a kommunizmust? – bámult el Mózsai, amikor a vénasszonytól meghallotta a hírt – nem félnek, hogy elurasodik odafönt? Az öregasszony úgy nézett rá, mint aki bolondot lát.

– Fölfújta már ezeket a hatalom úgy, hogy jobban nem lehet – morogta rosszkedvűen –, honnan jössz te, hogy még ezt se tudod?

Ismerte volt Mózsai a kastélyhoz vezető utat, nagyon is jól ismerte. Hányszor bandukolt ott fölfele a dombon a terebélyes vadgesztenyefák alatt. Mint mezítlábas gyerek először. Odajárt volt iskolába. Mert mindjárt az első háború után, amikor a románok elvették a régi iskolát s román tanítót ültettek beléje, akinek a beszédét senki se értette a faluban, a szakállas báró odaajándékozta a vendégházat a református egyháznak, s abból csinált magyar iskolát.

részlet

Rabindranath Tagore:

Áldozati énekek

31.

"Rab, mondd meg nekem, ki vert bilincsbe!"

"Az én uram" - szólt a rab. Azt gondoltam, hogy hatalomban és gazdagságban mindenkin túlteszek a világon, és saját kincsesházamban halmoztam föl az aranypénzt, amely pedig királyomat illette. Amikor meglepett az álom, az ágyra feküdtem, amely pedig az én uram számára volt ott, s felébredésemkor azon vettem magam észre, hogy rab vagyok saját kincsesházamban.

"Rab, mondd meg nekem, ki kovácsolta számodra ezt a széttörhetetlen láncot!"

Én magam kovácsoltam meg fáradhatatlan gonddal ezt a láncot. Azt gondoltam, legyőzhetetlen hatalmam rabláncon tartja majd a világot, s engem magamat zavartalan szabadságban hagy. Így aztán éjjel-nappal, óriás tűzben kegyetlen, kemény kalapácsütésekkel dolgoztam a láncon. Mikor végre munkámmal elkészültem, s a láncszemek tökéletesen, széttörhetetlenül fonódtak egybe, azon vettem észre magam, hogy vaskarmai engem magamat tartanak fogva.

Bocskai István-díjban részesült Jókai Anna író

Jókai Anna írónak ítélte a Bocskai István Társaság idei díját, amelyet az érmelléki Szentjobbon (Románia) vehetett át az alkotó.

Jókai Anna író az MTI-nek pénteken elmondta: a Bocskai-díjat olyan emberek kaphatják, akik következetes és hosszan tartó munkával szolgálták a magyarság ügyét, ismerik a magyarság testvériségének a szellemét és sokat tettek az emberiség szolgálatában.

Hozzátette: mindig nagyon örül a közösségektől származó elismeréseknek, mert pontosan láthatja mögötte az emberek arcát, törekvéseiket. Emellett erősen érinti, ha olyan közösségek keresik meg, amelyekkel személyes kapcsolata nem volt, mégis értékelték a munkáját. Jókai Anna úgy fogalmazott, hogy a Bocskai Társaság elismerésének azért is örül, mert erdélyi díjról van szó, amely mindig a szíve csücske volt.

Az író a kitüntetést egy baráti közösségben vehette át július 28-án az ottani református templomban és kérésnek eleget téve elmondta az Ima Magyarorszáért című verset. Felidézte: az ünnepségen arról beszélt, milyen fontos dolog éppen azokban a napokban átvenni ezt az elismerést, amikor arról van szó, hogy jobban össze kellene tartani, figyelni egymásra határon kívül és belül. Beszélt a testvéri szeretetről és arról, hogy úgy kell ragaszkodnunk egymáshoz, mint egy nagy családnak, mint ahogy a gyermek ragaszkodik az anyjához akkor is, amikor kicsit távol kerül tőle.

Az író sokrétű munkásságáért számos rangos elismerést kapott: 1970-ben József Attila-, 1994-ben Kossuth-, 1999-ben Magyar Örökség, Tiszatáj, 2000-ben Magyar Művészetért Díjat, 1999-ben övé lett az Év Könyve jutalom, 2003-ban az Arany János-nagydíj, majd 2004-ben a Prima Primissima díj is. 1992-ben a Magyar Köztársasági Érdemrend középkeresztjével, 2002-ben a Köztársasági Elnök érdemérmével tüntették ki. 2012-ben megkapta a Magyar Érdemrend nagykeresztjét és Budapest díszpolgári címét is.

(MTI)

Kossuth Lajos (Torino, 1890. szeptember 20) megemlékező szónoklata az aradi hősokról:

"A világ birája, a történelem fog e kérdésre felelni. Legyenek a szentemlékű vértanúk megáldottak poraikban, szellemeikben a hon szabadság Istenének legjobb áldásaival az örökké valóságban keresztül; engem, ki nem borúlhatok le a magyar Golgota porába, engem October 6ka térdeimre borúlva fog hontalanságom remete lakában látni a mint az engem kitagadott Haza felé nyujtva agg karjaimat a hála hő érzelmével áldom a vértanúk szent emlékét hűségükért a Haza iránt, 's a magasztos példáért, melyet az utódoknak adtanak; 's buzgó imával kérem a magyarok Istenét hogy tegye diadalmassá a velőnkig ható szózatot, mely Hungária ajkairol a magyar nemzethez zeng. Úgy legyen. Amen!"

<http://blog.xfree.hu>

A szabadkőművesek írását is megfejtette a szegedi kutató

Harminc, titkosírással készült 16-17. századi latin és magyar nyelvű dokumentumot fejtett meg Vadai István irodalomtörténésszel együttműködve Vámos Hanna, a Szegedi Tudományegyetem bölcsészkarának doktorandusza. A kutató azt tervezi, hogy a levéltárakban, könyvtárakban található kódolt levelek, könyvek feltöréséhez kulcsgyűjteményt állít össze és számítógépes programot készít.

Forrás: Múlt-Kor

<http://www.hirekma.hu>

A Magyar Irodalmi Hírlevelet szerkeszti: Fenyvesi Miklós

<http://irodalmihirlevel.freewb.hu/>